

Hvorfor skal de levende hegn ikke sikres?

lingsprojekter i Skive, Ringkøbing-Skjern og Jammerbugt kommuner. Collective Impact-parterne i arbejdsgruppen "Det åbne land som dobbelt ressource", har netop peget på behovet for en landsdækkende jordreform, der kan rette op på den dårlige arrondering mv., der er opstået som følge af denne delvise ukontrollerede ændring af landbrugslandet de seneste seks årtier. Målet er en jordreform med start i 2022 med ambition om lige så store forandringer, som der skete ved jordreformen for 200 år siden.

Som figurerne på side 10 viser, har vi i dag mange steder en situation, der ligner den landbrugsstruktur, der var før udskiftningen i perioden 1764-1810 – dette blot set i et helt andet målforhold.

Figuren øverst er et typisk billede af en landbrugsbedrift, hvor jorderne er fordelt på mange ejendomme og over

De levende hegn har en meget stor betydning for det åbne lands biodiversitet, og det synes derfor underligt, at de ikke er beskyttet gennem lovgivningen. Hvis de levende hegn blev registreret, og hvis de blev defineret som en del af landbrugsarealet, ville der samtidigt kunne laves et system, hvor landmænd kunne få landbrugsstøtte til at lave den nødvendige pleje af de levende hegn og til at etablere nye. Med den galoperende ændring af landbrugsstrukturen og udsigten til måske en ny jordreform hæster det med at få sikret de levende hegn. Den hollandske model med naturforvaltningskooperativer er måske en model Danmark kan kopiere og dermed sikre en sammenhængende forvaltning af de levende hegn.

BAGGRUND

Vi har ca. 80.000 kilometer levende hegn i Danmark, som lovgivningsmæssigt ikke er beskyttet som fx vores sten- og jorddiger, enge og overdrev. Sten- og jorddiger er i dag beskyttet gennem museumsloven og enge og andre naturarealer er beskyttet gennem naturbeskyttelsesloven. Digerne blev først beskyttet ved lov i 1992 efter en konstatering af, at der i nogle områder allerede var forsvundet over 70 pct. af digerne over en hundredårig periode. Med den galoperende ændring af landbrugsstrukturen, der er sket over

de seneste 50 år, er der sket en væsentlig ændring i størrelsen af de enkelte jordlodder og kilometervis af levende hegn er fjernet. I denne periode er antallet af landbrugsbedrifter ifølge Danmarks Statistik faldet fra knap 200.000 landbrug til de knap 40.000 landbrugsbedrifter, der er tilbage i dag.

Collective Impact – eller kollektiv effekt – er en arbejdsform til at løse komplekse samfundsudfordringer i fællesskab. Realдания har som de første i Danmark afprøvet arbejdsformen med bl.a. tre multifunktionelle og nyskabende jordforde-

meget store afstande. Eksemplet vil kunne genfindes over det meste af landet, og kalder dermed på behovet for en ny jordreform, som kan rydde op og forbedre de åbenbare økonomiske og miljømæssige fordele ved at samle og skabe bedre arrondering for disse landbrugsbedrifter.

Men når det gælder de levende hegn er der, med udsigten til en stor jordreform oven i den allerede vilde ændring i landbrugsstrukturen, en meget stor sandsynlighed for at gentage historien. Denne gang dog ikke med nedlæggelse af diger, men med fjernelse af de levende hegn, der jo ikke er beskyttede!

HVORFOR ER DE LEVENDE HEGN SÅ VIGTIGE?

De levende hegn er med til at sikre overlevelse af meget store mængder insekter og dyr. De levende hegn skaber livsvigtige ledelinjer i landbrugslandet igennem

For at et levende hegn forbliver smukt og interessant for insekter og dyr, skal det plejes med stævning hvert 10. eller 15. år. Foto: Ivar Høst

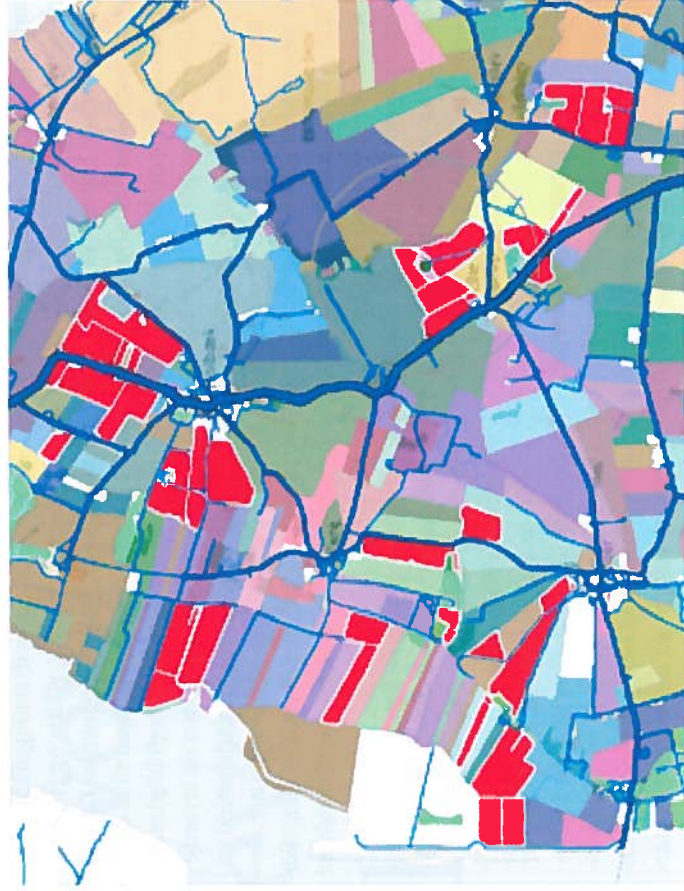
de større og større dyrkningsflader både for insekter, padder, vildt og fx flagermus og den sjældne hasselmus. Det er de levende hegn, der er med til at opretholde den biologiske mangfoldighed i vores landbrugsland. Uden de levende hegn som biologiske forbindelsesled vil mange arter dø på de isolerede øer af natur, der stadig findes i vandhuller, vildtremiser, småplantninger, overdrevsskrånter osv.

Vigtigheden af insekterne beskrives ikke meget bedre end af professor David Goulson, der i sin bog 'Summen over engen' fra 2016 skriver:

"De forskellige blomster i min eng har brug for bier, svirrefluer og biller for at blive bestøvet, og mange af netop disse insekter flyver også væk fra engen for at bestøve solsikkerne på de nærliggende marker og fersknerne, æblerne og tomaterne i min lille have ved siden af huset. De vilde blomster og mine grønsager har også brug for en sund jord at vokse i, og er derfor afhængige af de springhaler, bærkebidere, orme og tusindben, der lever i den, omsætter næringsstoffer og iltter jorden. Uden rovdyr som mariehøns, netvinger og rovbiller, og uden snyltere som for eksempel mange typer små gedehamse og fluer, ville de planteædende insekter gå amok og ødelægge engens økologiske balance. Uden græshopper, fluer, fårekylinger og nat-sværmere ville fuglene og flagermusene ikke have noget mad. Smukke eller grimme, det er de små levende væsner, der får jorden til at dreje rundt. Vi burde fejre dem og værdsætte dem i al deres vidunderlige mangfoldighed."

For at et levende hegn vedbliver med at være interessant for insekter og dyr, er det vigtigt, at de bliver plejet. Et levende hegn bør typisk skæres ned/stævnes hvert 10. eller 15. år, lidt afhængig af hegnstypen. Dette gøres for, at der kommer lys ned i hegnet, og dermed gør det muligt for nye frø at spire og for træer og buske at sende nye skud op.

Flere steder i landet som fx på Fyn og i Sønderjylland har der desuden været en tradition for at have klippede, levende hegn. De klippede hegn er en kulturhistorie, der er værd at bevare. I Vestjylland og andre steder på sandede jorder

Formålet med tilskudsordningen er at yde tilskud til landskabs- og biotopforbedrende beplantninger, der kan bidrage til i landdistrikterne

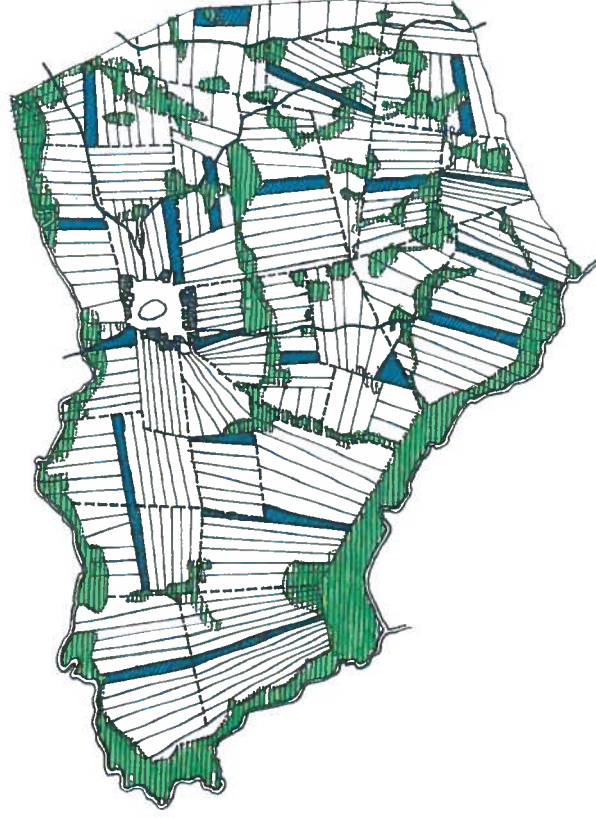
- at bevare og fremme den biologiske mangfoldighed ved at skabe gode levevilkår for dyr og planter,
- at bevare og fremme miljø-, natur-, klima-, kultur- og landskabsværdier og de rekreative værdier i landskabet og at etablere forbindelseslinjer i landskabet og at øge andelen af småbiotoper.

Hvert enkelt hegn skal anlægges med mindst 75 pct. løvfældende planter. Hvert enkelt hegn skal desuden anlægges med mindst 25 pct. plantearter, som er til gavn for bier og andre bestøvende insekter.

Der kan ifølge Landbrugsstyrelsens tilskudsguide anvendes en eller flere af plantearterne navt, spidsløb, ær, almindelig hvidtjørn, engriflet hvidtjørn, tørst, dunet gedebled, vildæble, fuglekirsebær, mirabel, kræge, hæg, slæen, fjeldrøbe, røret pil, seljepil, gråpil, femhannet pil, røn, seljeron, småbladet lind og storbladet lind.

Formålet med at plante hegn kan være meget forskelligt. Rigtig mange levende hegn er plantet for at skabe læ og hæve temperatur og dermed øge landbrugsproduktionen. Derudover er der plantet levende hegn for at markere ejendomsgrænser, hindre indblik og skærme mod bygninger og haver. Andre formål har været hensynet til at forbedre jagtten og skabe biologiske ledelinjer. I de senere år har de levende hegn af praktiske årsager været styrende for støtte til vildtbestanden som fx vildtagte, bajrdsstriber, biller, banker osv. Formålet med at plante hegn og vedligeholde hegn for at opretholde eller øge biodiversiteten må historisk set nok betegnes som et sekundært formål og dens naturmæssige betydninger har derfor været undervurderet.

Ikke alle hegn er lige vellykkede og kan i nogle tilfælde være meget uheldigt placeret. Typisk, hvor de tager udsigten, konflikter med landskabstypen eller er plantet på tværs af en højderyg, ikke tager hensyn til ledelinjer og fikspunkter i landskabet eller når et hegn er placeret midt i en ellers åben ådal. Den dag hvor

Øverste kort viser et typisk billede af en moderne landbrugsbedrift, med spredte ejendomme og jordlodder (rød farve). Nederste kort viser en ejerstruktur før udskifningen, hvor arealerne vist med blått tilhører samme ejendom. Kilder: Aalborg Universitet og SEGES

er der plantet hegn for at undgå jord- og sandfygning og for at hæve temperaturen på jorden. Her blev der typisk plantet enkeltrækkede hegn med hvidgran eller sitkagran. I de seneste par årtier har de flerrækkede hegn vundet større indpas og nåletræ er i vid udstrækning udskiftet med løvtræer og buske, som har en længere levetid.

NYE HEGN MED TILSKUD

Der tilplantes ca. 300 km nye levende hegn med tilskud hvert år. De levende hegn skal opretholdes i minimum 5 år. Herefter kan de reelt fældes! Det ville være interessant at få undersøgt, hvor mange hegn, der bliver nedlagt hvert år i forbindelse med sammenlægning af jordlodder.

de levende hegn derfor forhåbentligt skal registreres og beskyttes, vil det være nødvendigt med en passende kvalitets sikring, så det ikke ender med, at der bliver mulighed for at søge tilskud til pleje af levende hegn, som reelt er uønskede.

HOLLAND VISER VEJEN – IGEN

Både landbrugsstyrelsen interesseorganisationer og Landbrugsstyrelsen drømmer om nye modeller af tilskudsordninger, der er nemmere at administrere og som er mere fokuserede på resultater med udgangspunkt i konkrete naturmål. Det skal ikke være for at honorere et kontrolsystem med bestemte datoer, der skal bestemmes, hvornår den blomstrede eng skal slå, men i stedet hvornår det er mest hensigtsmæssigt for naturen og landmandens drift af jordene.

Den nye kooperative tilgang, der blev implementeret i 2016 i Holland sikrer, at der bliver foretaget en sammenhængende planlægning af plejen af fx hegn i nogle meget store områder, typisk på ca. 2.500 ha. Dette sikrer fx, at alle hegn ikke bliver fornyet/stævnet samme år, men i et nøje planlagt rullende system over 10-15 år. Eksempelvis indgår der i kooperativet Nordfrisiske Skovområde 3.500 km ældre levende hegn, hvoraf der udbetales plejetilskud til de 1.000 km.

Trine Eide og Jørgen Korming fra SEGES Landbrug & Fødevarer fortalte på et temamøde i oktober 2017 i Det Grønne Råd i Aalborg om den hollandske model. Her fremgik det, at modellen kan sammenfattes i disse punkter:

- Lodsejerne danner en forening og overdrager en del af brugsretten mod at få et tilskudsbeløb udbetalt.
- Der laves en forvaltningsplan ud fra en helhedsbetragtning og på tværs af ejerforhold.
- Der søges om en 6-årig aftale med tilskud til det samlede område.
- Foreningen har ansvaret for plejetiltag og tilsyn.
- Foreningen modtager kontrol fra myndighederne.
- Foreningen administrerer tilskud og plejeudgifter.
- Mulighed for inddragelse af ekspertise og input fra interesseorganisationer i forvaltningsplanen.

Humblebien er et af de mange insekter, der vil nyde godt af mere fokus på at bevare, pleje og udvide arealet med levende hegn. Foto: Peter A. Larsen

- Specifik naturpleje og hensyntagen til områderne efter behov og individuel vurdering i forvaltningsplanen.
- Lokalt fælles ejerskab til naturen og højere vidensniveau om naturen blandt landmænd.
- Landmanden laver aftale med sin lokale forening og ikke med et fjernt bureaukrati.
- Landmanden har medindflydelse på den samlede forvaltning i området.
- Landmanden slipper for krydsverdensstemmelse og der er sikkerhed for tilskud.

I forvaltningsplanen fra Nordfrisk Skovområde er der også planlagt, hvor der udlægges blomstermarker og usprøjtede arealer af hensyn til insekter. Endvidere hvor der skal laves nye vandhuller mv. I andre kooperativer i Holland er der fokus på de naturtyper, som kendetegner netop de specifikke områder, som fx særlige indsats for fugle i marskområder. En sammenligning til Danmark kunne være at tage udgangspunkt i de afgrænsninger, som ligger i Natura2000-områderne og lade landboforeningerne tage ansvaret for opbygning af andelsforeninger/kooperativer.

I den hollandske model blev 40.000 individuelle aftaler konverteret til 40 støttemodtagere, og i dag er det ikke muligt at søge støtte til naturarealer individuelt. Holland har demonstreret, hvordan de nu med deres nye naturforvaltningskooperativer kan lave målrettede og sammenhængende planlægning i et stort område. Dette er ikke alene med til at bevare en stor kulturhistorisk værdi, som de levende hegn har i store områder i Holland, men er også med til at sikre og beskytte de gamle levende hegn og den tilknyttede biodiversitet som fx i Nordfrisk Skovområde. Derudover er de levende hegn i Holland generelt fredet svarende til vores § 3 beskyttede arealer efter naturbeskyttelsesloven.

Med den fortsatte forandring af landbrugslandet til større og større marker, er der ingen tvivl om, at de levende hegn er under pres. Så hvorfor ikke få dem beskyttet og medtaget i naturbeskyttelsesloven og samtidig ændre landbrugs-

støttere reglerne, så småbiotoper som levende hegn, træer, diger mv. kan bidrage til at udfylde kravene for udbetaling af grøn støtte som en lang række af andre EU-lande gør det?

Jeg håber, at denne artikel kan være med til at rejse en debat, så der politisk og forvaltningsmæssigt bliver udvist rettidig omhu, og så de levende hegn bliver behørigt sikret inden en ny landbrugsstrukturreform blæser henover landet og vælter de sidste træer i de levende hegn. ◀◀

Martin Nissen Nørgård er landinspektør og arbejder som specialkonsulent hos Naturstyrelsen Himmerland. Han har arbejdet med naturgenopretning i 20 år og har bl.a. været projektleder for Danmarks største Vandmiljøplan II-projekt, Vilsted Sø.

